

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[بحث در جواز و عدم جواز تبعیض سوره در نماز]

استاد: همه مطالعه کردند؟ شما بفهمید نسبت به این قضیه نظرتان به چه رسیده؟
تلمیذ: روایاتی که در این مورد وارد شده دو دسته است:
روایات دسته اول که سوره کامله را مطرح کرده است
[روایات] دسته دوم که تبعیض را جائز می‌داند ...

ولی یک مشکلی که در فتاوا بیشتر به چشم می‌خورد- با اینکه روایات دسته دوم را ترجیح می‌دهند- به یک نقطه‌ای که می‌رسند اینجا پای احتیاط [را پیش می‌کشند و] روایات دسته اول را ترجیح می‌دهند، ... مطرح کرده است که عرفیات هر جامعه یا گروهی آمده در خود روایات ما تأثیر گذاشته و آن را تحت الشعاع خودش قرار داده. در این مسئله یا مسئله [نماز مغرب در وقت] غروب یا جمع بین نمازها و ... یا احکامی که عامه در آنها شاخص هستند، این جنبه شیعه‌گری یا جنبه خاصه آمده این روایات را تحت اللحاظ قرار داده و تا شده این روایات را حمل بر تقیّه، حمل بر مخالفت با عامه در حکم [قرار دادند]. مثلاً در روایات دسته دوم، تبعیض، به قول مرحوم آقای حکیم می‌فرمایند افرادی مثل علی بن یقظین یا اسماعیل؟ اینها افرادی نیستند که امام در مقام تقیّه با آنها صحبت کرده باشند، چون این افراد محل رجوع علماء و مردم و اصل فتاوا هستند، نمی‌شود امام با اینها تقیّه کرده باشد. به این نحو [مطلب را بیان کردند]. من فکر می‌کنم گره کار روی همین قضیه ترس از عامه یا عرفیاتی [است] که ما داریم، اکثر فتاوایی که به اجماع یا به شهرت نقل شده به این جهت میل پیدا کرده است. استاد: پس بنابراین به نظر شما روایات تبعیض از لحاظ دلالت راجح هست. بسیار خب. حالا نفس خود دلالت دو دسته به چه نحو است؟ یعنی ما در خود دو دسته می‌توانیم جمع کنیم یا نه، این

تعارض بین آنها وجود دارد؟ این را چه کنیم؟

تلمیذ: نمی شود گفت تعارض داشته باشد، دیگر حالت نسبت به آن، افضلیت است یا بهتر، امام اشاره به آن نمی کند. جنبهٔ وجوب را نمی رساند که به تعارض بکشد، یعنی وجوب سوره باشد بعد در تبعیض بخواهد به حال تعارض در بیاید، یعنی روایات دستهٔ اول عموماً از جنبهٔ وجوب ساکت است، یعنی روایات دستهٔ اول دلالت بر وجوب ندارد

استاد: پس دلالت بر وجوب ندارد. بسیار خوب. خوب نظر بقیه؟

تلمیذ: یک سری روایاتی در وسائل الشیعه دارد که در واقع امام از تبعیض سوره منع کردند، یعنی از اکتفا کردن به بعض سوره در نماز منع کردند.

استاد: کدام روایات است؟

تلمیذ: در خود وسائل الشیعه؟

استاد: ببینیم.

تلمیذ: ببخشید من مطالعه نکردم.

استاد: قرار بر این بود اجتهاداً این مسئله بحث بشود.

تلمیذ: چون ما بحث قبلی را سال گذشته نبودیم، آقای تبریزی این را مفروغ^۱ عنه گرفتند و در بحثی که کردند ظاهراً ایشان حمل بر تبعیض را جائز ندانستند بنا بر اکثر فتاوا

استاد: خوب دلیل ایشان چه بوده؟

تلمیذ: می گویم چون من نبودم. ظاهراً روی دلالت اخبار و اینها بررسی کردند. آن روایت... را در آن جا که امام رضا علیه السلام سوال می کند از... ظاهراً کراهت را حمل بر حرمت می کنند، در واقع کل روایاتی را که بررسی کردند و اینها، روایت کراهت را حمل بر حرمت کردند.

استاد: پس بنابراین روایات تبعیض را حمل بر چه کردند؟ تقیه؟

تلمیذ: بله، حمل بر تقیه کردند.

استاد: آن وقت با این مطلبی که ایشان مطرح می کنند چه طور [جور در می آید؟] چون افرادی که حضرت با آنها این روایت را بیان کردند شاید مورد تقیه [در آنجا] معنا نداشته باشد، ما هر جا بگوئیم تقیه، آن شاید [قابل قبول] نباشد. به نظر شما چه می رسد آقا؟

تلمیذ و استاد به زبان عربی

استاد: پس فقط اشکال شما در اینجا به روایت ثانیه است، شما به سایر روایات ...

تلمیذ: به زبان عربی

تلمیذ: همین روایت را که ایشان مطرح می‌کنند خود همین روایت هفتم جواب می‌دهند. حضرت می‌گویند: کل ذلك لا بأس به، یعنی چه؟ یک سوره دیگری را بخواند یا تا همین جا که غلط خوانده رها کند؟

استاد: و ان قرأ آية واحدة فشاء...، بله روایت داریم که؛ عن زراره قال قلت لابي جعفر عليه السلام رجل قرأ سورة في ركعة فغلط أيدع المكان الذي غلط فيه و يمضي في قرائة او يدع في تلك السورة و يتحول منها الى غيرها و قال كل ذلك لا بأس به و ان قرأ آية واحدة فشاء ان يركع بها يركع. در اینجا دارد: حملة الشيخ على النوافل دون الفرائض إلا مرة من اختصاص اجزاء الحمل و؟ المضطر و يأتي ما يكون، این حمل چه وجهی دارد؟ در نظر شما آمده که این روایت را حمل بر نوافل کنید نه بر فرائض؟

استاد: خب شما بفرمائید نتیجه مطالعاتتان به کجا رسید؟ ببینیم بالاخره می‌توانیم مثل سنی‌ها نصف سوره بخوانیم یا نه؟ یک کارش می‌توانیم بکنیم؟ بالاخره...

تلمیذ: مطالعه دقیق نکردم ولی آنچه که در ذهنم جمع آوری کردم ادلة مجوزة و مکفیه ما برای اینکه آیه‌ای یا چند آیه کفایت می‌کند برای نماز، ما چندین نوع دلیل داریم:

یک نوع دلیل عامی داریم در روایات داریم که فقرأوا ما تيسر من القرآن. هم از رسول خدا صلوات الله عليه داریم، هم از امام رضا داریم. ما چندین روایت به این سبک داریم که تجویز شده، در عین حال تحریم هم شده که در کل نماز قرائت قرآن بکنید، این یک سری دلیل که عام است. و یک سری دلیل خاص داریم که فرمودند که اگر سوره‌ای بیشتر از سه آیه باشد، یعنی چهار آیه، این را انسان می‌تواند تبعیضش کند و در دو رکعت، جدا جدا بخواند و مثل اینها آیات دیگر هم داریم، سته داریم...

استاد: روایتش کدام است؟

تلمیذ: یک روایت این است،...

تلمیذ: روایت پنجم،...

تلمیذ: نه...، حالا روایات که زیاد است، حالا شش تای آن که الان هست، يصل رجل في الركعتين من الفريضة فقرأ نعم اذا كان ستة آيات، قرء من نصف منها في الركعة الاولى و النصف الاخر في الركعة...

استاد: درست است.

تلمیذ: این یک روایت. یک روایت دیگر داریم که باز از امام ...

استاد: در باب چهار هم روایت داریم، می گوید: عن احدهما علیه السلام قال سئلته هل یقسم

سورة فی رکعتین؟ قال نعم إقسمها کیف شئت ...

تلمیذ: البته این را حمل بر تقیه و نافله کردند.

استاد: تعجب است که مثلاً شیخ حرّ آمده روایاتی که دلالت بر تبعیض می کند آمده آنها را در

عدم تبعیض آورده! این چه طور می شود؟

تلمیذ: یک روایت در مورد سیره امیرالمومنین داریم که وقتی حضرت ضربت خوردند در همان

حین ضربت، سوره حمد و ده آیه از سوره انبیاء را خواندند. این یک روایت. یک روایت دیگر ...

تلمیذ: ...

تلمیذ: ...

استاد: ده آیه خوانده، حضرت می تواند یک قل هو الله بخواند سه آیه. چه داعی دارد که ده آیه

بخواند؟

تلمیذ: آن نماز مستحبی بوده، آن خارج از بحث است.

تلمیذ: حالا آن ...

استاد: پس در نافله بوده؟

تلمیذ: در روایت این را نیاورده است. از مرحوم ضیاء فی حدیث طویل، آنه قرأ امیرالمؤمنین

علیه السلام فی رکعة الاولى من الصلاة التي ضربه فيها ابن ملجم الحمد و احدی عشرة آية من سورة

الأنبياء این در مستدرک است از تفسیر شیخ ابوالفتوح رازی.

استاد: بله.

تلمیذ: یک روایت دیگر که تهذیب و استبصار هر دو تا نقل کردند که عمر بن یزید می گوید: ا

یقرؤ الرجل السورة الواحدة فی الركعتین من الفریضة، فقال لا بأس إلا...، این یک دسته روایت.

یک دسته روایاتی داریم در رابطه با خواندن خود آیات. مثلاً یک روایات داریم که انسان در

بعضی از [مواقع] حمد بخواند و شش آیه از اول سوره حدید، خب این خودش دستوری است، یعنی

چند رقم ما می بینیم که روایات داریم در تجویزش.

یکی اصلاً عام دارد می گوید که در نماز سوره کوچک قرآن زیاد بخوانید، یکی دارد می گوید

نه اگر شش آیه، سه آیه بود، یا سؤال کردند که می شود یک سوره را تقسیم کرد؟ می فرمایند بله. این یک یک دسته دیگر از روایات.

دسته سوم که در روایات وارد شده که شما مثلاً حمد را بخوانید با شش آیه از سوره حدید.

تلمیذ: آن در نافله مغرب است

تلمیذ: بله می شود گفت آن برای نافله است. ولی خب در روایات دیگر هم داریم، در نمازهای

غیر نافله، آن هم هست. این یک دسته از روایات. و روایات مجوزه هم زیاد است.

تلمیذ: این روایت اول باب پنج هم، خود حضرت اصلاً در نماز جماعت بوده دیگر.

استاد: این اول؟

تلمیذ: بله.

استاد: بله روایتش این است که: صلی بنا ابو عبدالله او ابو جعفر فقراً بفاتحة الكتاب و آخر سورة

المائدة...، این روایت خیلی روایت مهمی است.

تلمیذ: یک روایت دیگر هم داریم، باز همین بحث تعلیم را می کند دیگر. از عبدالله بن سلیمان

است. می آید خدمت امام، سلیمان بن ابی عبدالله قال صلیت خلف ابی جعفر فقراً فاتحة الكتاب و آية

من البقرة، این غیر از آن است.

استاد: بله، این هم یک روایت پایین تر است.

تلمیذ: بله. فجاء به فسئل فقال يا بُنَيَّ إِنَّمَا سَمِعَ؟ ليفقهكم ذلك و يعلمكم، حالا باز هم هست،

روایات دیگر زیاد است. اما می خواهم بگویم این روایات کثیر است. با این سه دسته ای که تقسیم

کردیم روایت مجوزه و مکفیه این که سور ناقصه بخوانیم، این زیاد است.

اما روایاتی که آقایان استنباط کردند که دلالت بر حرمت تبعیض سور می کند، این روایات،

مشکوک است؛ اولاً یک سری روایات مرسله هستند مثل فقه الرضا، و لا تقرأ فی المكتوبة سورة الناقصة

و لا بأس فی النافلة، یا دعائم الاسلام که باز هم نهی شده از تبعیض سور، اینها همه مرسله هستند و

صحیح السند نیست. یک روایت صحیح السند که باز در سندش اشکال است، مال محمد بن عبد

الحمید است که در مورد محمد بن عبد الحمید هم علماء اختلاف دارند. بعضی ها می گویند نسبت به

پدرش توثیق کرده بعضی ها می گویند نه، توثیق نسبت به خودش است، خود این روایت هم نسبت به

سندش مشکوک است. اما نسبت به دلالتش ما می توانیم یک عرضی بکنیم اینجا- حالا نمی دانم عرضم

درست است یا نه- آن این است که روایاتی که نهی می کند از تبعیض، مثلاً بعضی ها استدلال کردند

به این کسی که بسم الله را نگفته سوره‌ای خوانده، شروع کرده، حضرت فرمودند: نه، یُعید، به این استدلال کردند، ما می‌خواهیم بگوئیم شاید اهل سنت چون آیه بسم الله را جزء سوره نمی‌دانستند و می‌آمدند سوره را بدون بسم الله می‌گفتند، این روایات ناهیه برمی‌گردد به خود این فعل سنی‌ها که می‌آمدند بسم الله را قطع می‌کردند از خود سوره و می‌انداختند، لهذا به خاطر این اهمیت ائمه می‌آمدند این نکته را گوشزد می‌کردند که سوره را کامل بخوانید، یعنی کسی که قصد سوره دارد نباید بسم الله را بیندازد و از آیه شروع کند برود جلو.

استاد: خب نسبت به مطلب ایشان کسی ایرادی ندارد؟

تلمیذ: همان فرمایشی که پریشب نسبت به بسم الله فرمودید، حرف ایشان را رد نمی‌کند؟...
استاد: نه، ایشان چیز دیگری می‌گویند. ایشان می‌گویند که اهل تسنن بسم الله نمی‌گویند. منظور امام در اینجا این است که یک سوره خوانده بشود که بسم الله در آن باشد خلافاً لعامه.
تلمیذ: یعنی حذف نشود نه اینکه سوره حتماً خوانده بشود، حذف نشود.
استاد: بله حذف نشود.

تلمیذ: در حمد هم بسم الله نمی‌گویند؟

استاد: نه، البته آهسته می‌گویند.

تلمیذ: بگویند همان کفایت می‌کند دیگر، یک بسم الله برای هر دو تا سوره می‌گویند...

استاد: برای دو تا سوره؟

تلمیذ: سوره حمد و مثلاً آیه‌ای که می‌خواهند بعدش بخوانند بجای سوره.

استاد: نه، آن بسم الله برای حمد است برای جای خودش.

تلمیذ: ...؟

استاد: نه، آن راجع به یک سوره دیگر است، راجع به سوره بعد از حمد نظر ایشان این است که امام علیه السلام فرموده است که سوره بخوان بخاطر این که آن بسم الله را بگوئید. خب اگر این طور باشد ممکن است که امام بگوید که چند آیه از اول سوره را بخوان با بسم الله، به این کیفیت.

تلمیذ: خب این یک موردش است، موارد دیگر مثلاً لا تقرأ فی المکتوبه؟ من السوره و لا؟

خب در این جا حضرت می‌خواهد بگوید سوره را کامل بخوان، اگر قصد سوره داری، کسی که قصد سوره دارد نباید حذف بسم الله بکند چون قصد سوره دارد. نمی‌خواهد بگوید اگر می‌خواهی قرآن بخوانی حتماً بسم الله را بگو. وقتی که قرار است سوره را بخوانی بسم الله را هم بخوان، کمش نکن.

استاد: نه، اگر این طور باشد خب حضرت می فرماید: لا تقرأ فی المكتوبة اكثر من سورة، اگر قصد سوره را داری که حضرت نمی فرماید کمتر از یک سوره را بخوان، خودش دارد می گوید من قصد یک سوره را دارم.

تلمیذ: می گوید کمش نکن، این بسم الله را کم نکن، لا أقل من سورة
استاد: خب این بسم الله گفتن در اینجا...

تلمیذ: یعنی می خواهم بگویم این روایات ناهیه، توجه به آن سیره دارد، آن سیره ای که بسم الله را از اول سوره ها حذف می کردند، بدون بسم الله قرائت می کردند، این نهی...
استاد: البته عامه بسم الله را حذف نمی کنند، آهسته می گویند.

تلمیذ: در سور؟

استاد: بله، آهسته می گویند.

تلمیذ: چون در بعضی از سوالها داریم که از امام سوال کردند بسم الله را نگفت و سوره را خواند، حضرت فرمودند: یُعید
استاد: بله.

تلمیذ: پس معلوم می شود که...

استاد: اشکالی ندارد.

تلمیذ: بعضی...

استاد: از عامه؟ بله.

تلمیذ: توجیه دارد این روایت،

استاد: بله، این که...

تلمیذ: ظاهراً اندازه هم گفته اند، کمتر از یک سوره نه، یعنی به اندازه کوچکترین سوره ای که در قرآن هست مثلاً سه چهار تا آیه هست، در روایات زیادی هم هست که دیگر کمتر از سه آیه نخوانید.
اینجا حضرت دارد اندازه را در روایت منصور بن حازم لحاظ می کند...

تلمیذ: نهی از تبعیض دلالت بر وجوب سوره کامل نمی کند

استاد: این نهی؟

تلمیذ: ... تبعیض نیست، حضرت دارند می فرمایند که به هر حال به اندازه یک سوره، در مکتوبه باید بخوانید.

استاد: بله، یعنی منظور از سوره در اینجا سوره‌های بزرگ نیست.

تلمیذ: به اندازه یک سوره. کوچکترین سوره در قرآن، حداقل آن سه تا آیه دارد.

استاد: بله این را ما می‌توانیم... ببینید سوره در اینجا نکره است، اگر این سوره به قرینه...،

منظور کم باشد آن وقت اکثر که قرینه برای اقل است آن هم حکایت می‌کند به این که بیشتر از یک سوره سه آیه‌ای نباید خواند چون این اکثر قرینه برای اقل است.

تلمیذ: ما همان را استفاده می‌کنیم که در قرآن سوره کوچکی که داریم سه تا آیه یا چهار تا آیه

دارد. اکثرش سوره بقره است، دیگر بیشتر از سوره بقره نخوان، یعنی دو تا سوره نخوان.

استاد: چه طور یک هم چنین...؟ یعنی بیشتر از این یک سوره، یعنی ببینید کمتر از سوره نخوان،

به نظر شما منظور این است که کمتر از سوره چون سوره سه چهار آیه است، نباید مثلاً کمتر خواند.

آن وقت بیشتر از سوره یعنی فرض بکنید که بیشتر از همان اقل دیگر، بیشتر از همان سوره‌ای که مورد اقل قرار گرفته، یعنی اگر یک سوره ده آیه‌ای خواندی اشکال دارد، چون سوره از سه تا کمتر است.

تلمیذ: ...

استاد: چون اکثر قرینه برای اقل است.

تلمیذ: خب اگر ما اقل را برگردانیم به سوره قرآن که سه تا آیه یا چهار تا آیه دارد، اکثرش را هم

بر می‌گردانیم به سور قرآن که اکثر چه هست؟

استاد: اکثر در مقابل اقل دیگر. می‌گوئیم آقا نه کمتر از این یک لیوان آب بخور نه بیشتر. این

معنایش این نیست که برو آب یک حوض را بخور! منظور از بیشتر، حوض است، منظور از کمتر، لیوان است! در محاوره وقتی دو چیز در قبال هم قرار می‌گیرد...

تلمیذ: دو چیزی که الان در بین ما مطرح است، قرآن هست که سور مختلفی دارد. اقل دارد و

اکثر هم دارد. ما اگر اقل را برگردانیم به این که به قدر یک سوره، اقل یک سوره که اقلش در قرآن می‌شود سه تا آیه یا چهار تا آیه، اکثرش را هم برمی‌گردانیم به آن سور مختلفی که در قرآن هست.

تلمیذ: اکثر برمی‌گردد به زیاده بر یک سوره.

استاد: همین، در عرف وقتی که مقابله با یک اقل قرار می‌دهند به همان برمی‌گردد

تلمیذ: ما روایتی هم داریم که دو تا سوره کامله نقل می‌کند.

استاد: بله. بله.

تلمیذ: و لا اکثر یعنی اکثر من سورة واحدة.

استاد: اکثر من سورة واحدة. بله، این در اینجا می‌تواند توجیه داشته باشد
تلمیذ: اصل در این است که فقرأوا ما تيسر من القرآن إلا ما خرج من الدليل، یعنی اصل در
نماز و صلاة اصلاً قرآن خواندن است مگر این که یک دلیلی بیاید و بگوید آقا این مقدار بخوان و این
مقدار نخوان، لذا محقق کرکی در جامع المقاصد همین طور گفتند با اینکه مبنایشان وجوب سورة
کامله هست، می‌گویند که ما عام داریم...

استاد: نسبت به تبعیض

تلمیذ: بله، فقرأوا ما تيسر من القرآن، دلیل داریم که حمد را بخوانیم و دلیل هم داریم که سورة
کامله بخوانیم. ایشان می‌گویند ما دلیل داریم که سورة کامله بخوانیم. اما روایاتی که ما در دست داریم
هیچ کدام وجوب سورة کامله را نمی‌رساند.

استاد: نمی‌رساند، بسیار خب.

تلمیذ: در آن دو تا روایتی که...

استاد: صلاة حاج آقا رضا را هم دیدید یا نه؟ نظر ایشان چیست؟

تلمیذ: به زبان عربی

استاد: آن وقت دلیلش را؟

تلمیذ: به زبان عربی

تلمیذ: روایت اصلی روایت علی بن رثاب هست و صحیحة حلبی؟ در این باب، دو تا روایت...

استاد: کدام روایت‌ها است؟

تلمیذ: باب دوم، روایت اول، دوم، سوم

استاد: خب بخوانید این روایات را.

تلمیذ: روایت اول مال علی بن رثاب هست از ابی عبدالله علیه الصلاة والسلام، قال سمعت
يقول إنّ فاتحة الكتاب تجوز وحدها في الفريضة. صحيح حلبی هم همین طور از ابی عبدالله علیه
السلام است منتهی سومی آن، إنّ فاتحة الكتاب أجزی وحدها في الفريضة، فقط یک روایتی دوباره از
حلبی هست که اینجا در واقع فاتحة الكتاب وحده تغییر کرده به موقعی که انسان عجله داشته باشد یا
از چیزی بترسد.

استاد: خب این روایت را با روایت‌هایی که کمتر از یک سورة را واجب می‌کنند چه طور می‌شود
حمل کرد اینها را؟ اینها می‌گویند که حمد به تنهایی کفایت می‌کند، روایت‌های دیگر حالا اگر ما قائل

به تبعیض باشیم دارد که چند آیه باید خواند. آن وقت بین این‌ها و بین آن‌ها چه طور حمل می‌کنیم؟
تلمیذ: نافی هم دیگر نیستند.

استاد: نه، می‌گوید تَجَوُّزٌ وحدها، تنهایی کافی است.

تلمیذ: یعنی سوره کامله لازم نیست.

استاد: کدام؟

تلمیذ: همین روایت حلبی و علی بن رثاب می‌گوید فاتحة الكتاب کافی است، سوره کامله بخوان، یعنی منظورش این است ...

استاد: یعنی می‌خواهیم بگوئیم که سوره کامله‌ای که باید در نماز خواند آن حمد است، این منافات ندارد با این که چند آیه هم باید بخوانیم. بله، این حمل درست است. پس این روایت...، می‌دانید ایشان منظورشان چه بود؟ روایت این را می‌خواهد بفرماید که اگر قرار بر این باشد که یک سوره در رکعت خوانده بشود همان حمد است، همان حمد کافی است بقیه‌اش چند آیه از قرآن. و این روایت‌ها همین طور که ایشان فرمودند دلیل محکمی است بر اینکه ما برای صلاة فریضه احتیاج به سوره کامله نداریم.

تلمیذ: فقط یک ایرادی که اینجا هست این است که - محقق کرکی (ثانی) هم اشاره کردند- این روایت دوم حلبی که تغییر می‌کند، در واقع مقید هست، می‌آید و آن دو تا روایت علی بن رثاب آن روایت حلبی را مقید می‌کند یعنی به جایی که عجله داشته باشد یا ترس داشته باشد. یعنی اطلاق آن دو تا روایت به قید این یک روایت مقید می‌شود.

استاد: بله. روایت سوم هم خب هست منتهی روایت سوم همان است مثل اینکه. روایت سوم علی بن رثاب است عن حلبی عن ابی عبدالله، خب در اینجا بین آن روایت علی بن رثاب و بین روایت سوم، روایت بالا، طبعاً یک سقطی در اینجا شده دیگر، یعنی در واقع روایت بالا می‌شود مرسل، یعنی روایت اول بالنسبه به روایت دوم می‌شود مرسل.

تلمیذ: اصلاً اسنادش فرق می‌کند. هر سه روایت اسنادش فرق می‌کند.

استاد: اسناد فرق می‌کند. این علی بن رثاب یعنی دو تا روایت دارد: یکی خودش از ابی عبدالله شنیده، یکی این که علی بن رثاب از حلبی شنیده، آیا این طور است یا اینکه نه، در آن روایت بالا حلبی حذف شده؟

تلمیذ: حسن بن محبوب هر دو را نقل کرده از علی بن رثاب، یکی را با حلبی یکی را بدون

حلبی .

استاد: یعنی دو تا روایت است یا یک روایت است و در یکی سند حذف شده؟
تلمیذ: بله . احتمال دارد .

استاد: قاعدتاً باید یک روایت باشد منتهی بین آن سند حذف شده. عرض کنم حضورتان که بین همین دو تا روایت ما می توانیم بگوئیم که منظور حضرت از اذا ما اعجلت به حاجة او تُخوفُ شیءً این است که حضرت دارند بیان مورد می کنند، یعنی دارند بیان مصداق می کنند، کانه می خواهد بگوید وقتی که عجله داری زود چند آیه بخوان و برو. جوابی را که ما می توانیم در اینجا - بالاخره ما هم طلبه ایم دیگر - به حضرت بدهیم این است که خب اگر عجله مصحح برای تبعیض هست و در غیر عجله تبعیض نیست، خب شما توصیه بکنید یک قل هو الله احد بخواند، چرا این عجله را مصحح برای چند آیه از سور می دانید؟ پس بنابراین اعجلت به این معنایش بیان یکی از موارد است چون اگر صرف عجله، مصحح باشد و در غیر عجله مصحح نباشد، باید تمام خواند، خب حضرت بفرمایند که در صورتی که عجله داری اذا جاء نصرالله را بخوان یا وقتی که عجله داری یک قل هو الله احد بخوان .

تلمیذ: یکی از وقتهایی که می شود غیر از عجله و ترس باشد وقت غروب آفتاب است . همین مسئله ظاهراً روایت داریم وقتی که وقت تنگ است، در آخر وقت یک حمد بخوان، آن وقت ...
استاد: خب آن وقت تنگ مسئله اش ...، اتفاقاً همین هست یعنی شما در واقع مؤید ما هستید .
تلمیذ: می خواهید بگوئید حمد نخواند فقط قل هو الله احد بخواند؟
استاد: نه خیر، منظورم این نبود. حضرت در این جا به جای یک سوره تمام چند آیه را کافی می دانند .

تلمیذ: قید وحدها دارد، این وحدها یعنی حمد تنها .

استاد: بله بله من اشتباه کردم. لا بأس بان يقرأ الرجل من الفريضة بفاتحة الكتاب في الركعتين اولتين اذا ما اعجلت به حاجة او تخوف شيئاً، خب بله، البته ما در اینجا می توانیم به این وسیله توجیه کنیم که منظور حضرت در همان وقت [عجله]، نفس خود آن عجله نیست که عجله فقط مصحح هست زیرا این عجله با فرض بکنید که یک سوره کوتاه هم حاصل می شود، با یک اذا جاء نصرالله هم حاصل می شود، یعنی عجله این قدر زیاد است که یک آیه هم نمی شود خواند؟ یعنی چهار آیه یا سه آیه قل هو الله احد الله الصمد لم يلد ولم يولد... پنج ثانیه هم نمی شود، این هم نمی شود؟ این قدر عجله

است؟ سوره حمد به این بزرگی را حضرت می گویند بخوان اما فرض بکنید که این سه آیه را نخوان؟ این دلیل می شود بر این که منظور حضرت فقط سوره حمد است. چند آیه از سوره قل هو الله ضرری نمی رساند، در وقتی که انسان خلاصه عجله ای دارد، نه عجله مشرف به موت که مثلاً فرض کنید که چیز است، می خواهد برود کاری انجام بدهد، فرض بکنید که از اتوبوس دارد جا می ماند، یا مثلاً وقت ضیق است، اگر واقعاً خواندن یک سوره مثل سوره توحید واجب بود، یعنی به این شدت، چه طور تکبیرة الاحرام در نماز واجب است به این شدت، چه طور طهارت در نماز واجب است به این شدت، چه طور قرائت رکوع...، حضرت نمی گویند رکوع نکن چون عجله داری، نه می گویند رکوع را بکن، حضرت نمی گویند چون عجله داری دو سجده را به جا نیاور بجایش یک سجده بجا بیاور، نه، اما فقط چه شد راجع به سوره اگر عجله داری ولش کن؟ این که نمی شود.

تلمیذ: اذکار را که نمی شود حذف کرد

استاد: احسنت، همین. این منظور این است که قوام یک رکعت به یک سوره کامل نیست. آن قوامش به همان سوره حمد است که در اینجا هست.

تلمیذ: حدیث اول باب چهارم هم می تواند مؤید باشد.

استاد: حدیث اول باب چهارم؟

تلمیذ: یعنی شما می خواهید بفهمانید اینجا از همین باب مورد است؟

استاد: بله؟

تلمیذ: اینجا حضرت دارند مورد را بیان می کنند؟

استاد: بله. اینجا فقط دارند مورد را بیان می کنند.

تلمیذ: اگر این که بیانشان مطلق باشد دیگر چه احتیاجی به مورد هست که بخواهند وقت تنگی

یا عدم وقت تنگی را بیان کنند؟

استاد: آخر حضرت وقتی که می گویند یک سوره کفایت می کند بلند شوند بیایند به همه افراد

بگویند سوره حمد را بخوان دیگر بقیه را نمی خواهد بخوانی؟ این درست است؟

تلمیذ: نه، جناب عالی فرمودید که این از باب بیان مورد است...

استاد: حضرت می خواهند در اینجا...

تلمیذ: درست نیست مورد را معین کنند وقتی که...

استاد: نه، حضرت می خواهند در اینجا آن اهمیت مسئله را روی حمد ببرند نه روی سوره.

می گویند مهم در رکعت، حمد است. حالا اگر یک وقت عجله داری سوره را هم حذف کردی کردی، عیب ندارد.

تلمیذ: یعنی وجوب ندارد؟

استاد: وجوب ندارد.

تلمیذ: پس در این صورت همه با هم کفایت می کند.

استاد: بله با هم کفایت می کند. این را حضرت می خواهند بگویند نه اینکه حضرت بخواهند

بگویند [حمد کفایت می کند اصلاً سوره را نخوان ولو اینکه] در حال عادی و اینها باشیم.

تلمیذ: در روایت دیگر داریم در علل [الشرايع] که اقل ما يجب في الصلاة و القرآن الحمد و

سورة؟

استاد: و؟

تلمیذ: ؟ یعنی اقل ما در اینجا غیر از حمد یک سوره سه آیه ای است.

استاد: بله. این کدام روایت است؟

تلمیذ: این را من از بحار [الانوار] نقل کردم

استاد: بله. این هم تأیید می کند نظر ایشان را که منظور از سوره ای که سه آیه داشته باشد منظور

سه آیه بودن است نه سوره ای که سه آیه داشته باشد.

تلمیذ: منظور این است که محتوای کامل داشته باشد.

استاد: یعنی منظور این است که - حالا به عبارت امروزیها - یک پاراگراف کامل باشد حالا ولو

آن که آیه آرث باشد که فرض بکنید که چند سطر است،... یک آیه تمام است.

تلمیذ: شما فرمودید سوره بعد از حمد واجب نیست در حالی که اینجا می گوید اقل ما يجب؟

استاد: سوره واجب نیست، حمد واجب است. حالا که سوره واجب نیست حضرت می فرماید

در حال عادی چند آیه بخوان، در حال عجله آن چند آیه را هم نمی خواهد بخوانی. اگر اهتمام سوره

مثل حمد بود خوب حضرت می گفتند سه آیه قل هو الله را بخوان یا...

تلمیذ: زمان مرحوم آقا بعضی از رفقا وقتی که شنیدند نظر ایشان تبعیض سوره است می گفتند

بسم الله الرحمن الرحيم ق، بعد می رفتند رکوع!

استاد: نه، آن نه. البته نظر خود ایشان این نبود.

تلمیذ: بله. تبعیض سوره را این طوری...

استاد: نه، حمد که تمام شد مدهامتان، یک آیه مثل آن که...! نه، این که نیست. یک پاراگراف باید تمام بشود، این است.

تلمیذ: بینخشد این پاراگراف را ما از کجا روایت در بیاوریم؟
استاد: خب همین دیگر، یعنی ما حالا می خواهیم همین را بگوئیم، می خواهیم بگوئیم که از این روایات این در می آید یا نه؟ ما که نظر خودمان را هنوز نگفتیم، ما می خواهیم ببینیم نظر حضرتعالی چیست؟

تلمیذ: ما نظری نداریم. قید وحدها یک مقداری سؤال ایجاد می کند...

استاد: خب ببینید اینکه وحدها...

تلمیذ: خواسته که جواز را بگویند...

استاد: تجوز وحدها فی الصلاة به تنهایی، این یک مسئله ای به نظر می رسد بالاتر از آن چه که شما می خواهید بفرمائید، در آن که لاصلاة إلا بفاتحة الكتاب یعنی اصل و قوام صلاة به فاتحة الكتاب است، خب این مسئله درست است اما در اینجا دارد إِنَّ فاتحة الكتاب تجوز وحدها فی الصلاة، جایز است، تنهایی در نماز این فاتحة الكتاب جایز است، کسی قائل به حرمت نشده تا اینکه جواز در مقابل حرمت باشد. حتی اهل تسنن در این که فاتحة الكتاب اصل است، در این شک ندارند، حالا در بسم الله آن مشکوک است، بعضی ها اخفا می آورند اما بعضی ها هم نمی آورند اما در اصل خود حمد، مسئله اختلافی نیست که نسبت به حمد کسی قائل به حذف فاتحة الكتاب باشد. قطعاً در این جا این تجوز وحدها این برمی گردد به کفایت. معنای تجوز در اینجا کفایت است، خب این کفایت در این جا هست، از آن طرف روایت دیگر اذا ما اعجلت به حاجة یعنی یک حاجتی او را می خواند و او را به عجله وا می دارد، او تخوف شیئاً یا مثلاً ترس از چیزی دارد که فوت بشود، قرائت فاتحة الكتاب در اینجا کفایت می کند. خوب این را همان طوری که عرض کردم ما می توانیم حمل بر این مسئله بکنیم. حالا...

تلمیذ: پس روایت اول و سوم ناقص می ماند.

استاد: کدام؟

تلمیذ: روایت اول و سوم از باب دوم.

استاد: نه، ممکن است اعجلت به این مبین این باشد، مقید باشد، اشکال ندارد. خب حالا غیر

از این ها چه فهمیده می شود؟ غیر از این چیزی که آقایان در اینجا...

خب اصل دلیل دو تا روایت یا روایات متعددی است. یک عده از روایات دلالت بر عدم جواز [تبعیض سوره در نماز] می‌کنند که روایاتش هم روایات کمی است. روایات دیگر دلالت بر تبعیض می‌کند. از خود روایات صرف نظر از آن، آیا به روایتی برخورد کردید که مبین مسئله باشد؟ صرف نظر از جنبه اطلاق و تقیید و این چیزهای اصطلاحی، آیا در این‌ها روایاتی که لم مسئله را بیان کرده باشد که آن فقاهت حدیث و فهم الحدیث را به انسان برساند که منظور امام علیه السلام از این مسئله چیست؟ بالاخره نظر شرع و فهم الحدیث در شرع آیا وجوب [قرائت سوره کامله را] بیان می‌کند یا جواز تبعیض را بیان می‌کند؟ در این روایت‌ها [به این نوع روایت] برخورد نکردید؟

تلمیذ: ...

استاد: حالا این روایت را می‌شود ما بر نافله حمل کنیم یا نه؟

تلمیذ: در روایت دارد که صلّی بنا

استاد: صلّی بنا دلالت بر جماعت می‌کند. خب ظاهر قضیه دلالت بر جماعت می‌کند، بسیار

خب.

تلمیذ: از آن جایی که مخالفین تبعیض سوره تأکید کردند روی همین دو تا روایت صحیح حلبی و علی بن رثاب و دلیلی هم که آوردند دلیل اصلی‌اش را بعد از اجماع و موافقت عامه، روایت منصور بن حازم آوردند، از اینجا متوجه می‌شویم که اصل و اساس در این روایاتی که هست همان روایات علی بن رثاب و صحیح حلبی است. دلیل اصلی که آنها دارند همان روایت منصور بن حازم است.

استاد: آن روایت چیست؟

تلمیذ: منصور بن حازم همین؟ اقل من سورة و لا باكثر، پس اگر ما بتوانیم آن روایات علی بن رثاب و صحیح حلبی را در واقع بماسانیم و این را هم توجیه بکنیم دیگر ما مشکلی نداریم و مسئله حل است، باضافه این روایتی که تقسیم سُور را جایز می‌دانند و چند تا روایات هم است.

استاد: خب عامه نسبت به این قضیه چه نظری داشتند آن موقع؟ راجع به این قضیه کسی تحقیق نکرده؟ در آن موقع عامه سوره کامله می‌خواندند یا بعضی از سوره را؟ در آن زمان، در زمان امام صادق و اینها.

تلمیذ: عبارت کتاب خلاف را نوشتم، الظاهر من روایات اصحابنا و اصحابهم ان قرائت سورة الاخری مع الحمد واجبة فی الفرائض و لا؟ اقتصار علی اقل منها و به قال بعض اصحابنا ان ذلک مستحب و لیس؟ و به قال بعض اصحاب الشافعی بعض اصحاب شافعی با بعض اصحاب ما در این

که سوره کامله واجب نیست موافق هستند. این فقط از شافعی نقل کرده، از...

تلمیذ: از آیات قرآن یک جایی دیدم که نهی کردند از خواندن مدهامتان، یعنی...

تلمیذ: بعد آنجا هم دارد که ابوبکر بن... نقل می کند انه قال لا صلاة الا بفاتحة الكتاب و ثلاث

آیات بعدها و هذا قدر اقصر السوره،؟ معتقد هستند به این که بعد از حمد یک مقدار معتناهی از قرآن که حداقلش سه تا آیه است خوانده بشود.

استاد: بله.

تلمیذ: به زبان عربی

استاد: این کراهت را باید حمل بر چه کرد؟

تلمیذ: به زبان عربی

استاد: پس بنابراین نظر همه این شد که تبعیض اشکالی ندارد. این طور است؟ یعنی کسی نسبت

به این قضیه اشکال ندارد؟

تلمیذ: به زبان عربی

استاد: علی کل حال شما جواب بدهید، بالاخره ما از شما جواب می خواهیم. اشکال ایشان چه

می شود؟

تلمیذ: حداقلش این است که دلالت بر وجوب سوره کامله نمی کند. دلالت بر وجوب سوره

کامله نمی کند ولی [تبعیض سوره] کراهت دارد...

استاد: از لا بأس چه طور اینها آمدند اگره را دلالت بر حرمت کردند؟

تلمیذ: از قرینه تقیه...

تلمیذ: تقیه در اینجا ایجاب می کند که حضرت چون علی بن یقظین هست اگر بخواهد موافقت

با عامه باشد حضرت به او بگویند که برو تبعیض سوره کن مثل عامه، نه اینکه بفرمایند اگره، من از

تبعیض سوره کراهت دارم.

استاد: بله، این مسئله خلاف تقیه است. یعنی وقتی که عامه، آنها بعضی از سوره می خوانند پس

بنابراین این که حضرت دارند که یک سوره باید بخوانی، اینها خلاف تقیه می شود همان طوری که

علی بن یقظین و اینها...

تلمیذ: یعنی وجوب پیدا می کند؟

استاد: نه دیگر، اگر قرار باشد تقیه باشد حضرت باید به آنها بگویند که ثلاث آیات بخوان،

بخاطر این که علی بن یقطين در دم و دستگاه آنها بوده.

تلمیذ: همان طور که به علی بن یقطين فرمودند وضو را مثل عامه بگیر.

استاد: مثل عامه باشد. پس همه نظرشان موافق است دیگر؟ موافق بر تبعیض است، شدیم سنی!

تلمیذ: فقط مشکلی که هست چون موافق با عامه است این است که اکثراً احتیاط می کنند که

حتی شیخ طوسی در نهاییه هم می گویند افضل، تبعیض است. حالا احتیاط می کنند چون موافق با عامه است در حالی که موافقت با عامه یکی از ترجیحات و مرجحاتی است که بعد از اینکه...

استاد: بله بعد از این که آن مراتب طی بشود و الا هر چیزی که ...، انشاءالله در جلسه بعد ما

یک قدری می آئیم راجع به این قضیه توضیح می دهیم، یک قدری حرف اینجا هست.

تلمیذ: ...؟

استاد: نه آن وقت نمی گویند که تجوز می گویند که تجب، امام می فرمایند تجب الحمد وحدها،

اینجا دارد تجوز الحمد وحدها.

تلمیذ: لا صلاة الا بفاتحة الكتاب داریم دیگر

استاد: حضرت اینجا تجوز آوردند تجب که نیاوردند.

تلمیذ: می شود اشکال کرد که حمل بر کراهت بشود؟ در حالی که اصل اولی مطلوبیت و

محبوبیت؟ اینهایی که مجوز بر تبعیض هستند لا تقرأ را حمل بر کراهت کردند؟ این لای ناهیه را دلیل بر حرمت نگرفتند.

استاد: شاید منظورش این است که این نباید بخواند منتهی دلش می خواهد زیاد خوانده بشود

تلمیذ: نه یک سوره کامل خوانده بشود، آنها که استفاده و جوب می کنند سوره کامل را استفاده

می کنند. آنهایی که قائل به جواز تبعیض هستند این روایات را حمل بر کراهت می کنند. ما فقط بحث

جواز نداریم، بله آن جایز است، این برای یک عمل مکروه جایز است پس اولویت بر سوره است. در

حالی که سیره ائمه در این چند روایت که ما داشتیم می بینیم که خودشان هم تعلیم می دادند و هم می خواندند.

استاد: نمی توانیم بگوئیم منظور یک بیان و روش عام است که کسی بطور دائم چند آیه [بیشتر]

نخواند. منظور مکروه یک بیان و یک عادت بشود، این طور می توانیم بگوئیم.

تلمیذ: بله که همان مصداق ما تیسر من القرآن بشود که هم می شود سوره را همیشه خواند هم

می شود آیه را.

استاد: هم آیه را. حالا ببینیم.
تلمیذ: در جواز سوره کامله که بحث نیست.
استاد: بله. نه در جوازش و نه در رُحجان آن، علی کل حال،
اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ